

Posudek diplomové práce
Bc. Markéta Škobisová
Pěstování květin v souladu se zásadami (trvale) udržitelného rozvoje

Fakulta humanitních studií University Karlovy
studijní program sociální a kulturní ekologie, 2024

Úvod

Na rozdíl od váhavých hledačů témat patří bakalářka Markéta Škobisová k uchazečkám, které vnímaly celé své magisterské studium mimo jiné vždy i zorným úhlem svého koníčka a zaměstnání, jímž jsou v daném případě i v širší rodině květiny. Protože Markéta patřila ke studentkám svědomitým, rozhodla se nahlédnout květiny zorným úhlem nejširším, totiž z pohledu udržitelného rozvoje, a i v něm volila dokořán rozevřený vějíř perspektiv: pěstitele i spotřebitele, experty i laiky, lokální i globální měřítko, ekonomické i ekologické zřetele a v důsledku si prosadila i kombinaci metod kvantitativních s kvalitativními. Velké riziko vyvolává velká očekávání, ale mimo pochybnost tato práce patří k oboru sociální a kulturní ekologie a usiluje co nejlépe využít jeho multidisciplinární potenciál, a to i k řešení nakonec rozumně užšího a přesně definovaného výzkumného problému, jímž je informovanost spotřebitele a její vliv na spotřebitelské chování.

1. Obsahová stránka

Práce má logické, podrobné a promyšlené členění vycházející z důkladně připraveného projektu – již z roku 2019... Již ve výstižném abstraktu dostává čtenář ucelenou informaci o záměru a řešení práce včetně hlavního cíle. Poetický první odstavec úvodu pak výborně ilustruje napětí mezi nevinnou křehkou květinou a dopady trhu s ní na životní prostředí až po sociální nespravedlnost a vnímavý čtenář je tak zcela odlišnými prostředky již podruhé uveden do děje. Terminologicky i věcně přesný popis pak definuje nebo vymezuje jak květiny ve smyslu zkoumání, tak udržitelný rozvoj (byť samotná definice nestačí).

Kapitola „Obecné problémy konvenčního pěstování květin“ je logicky rozvržena do ekonomického, sociálního a ekologického okruhu a plasticky kombinuje záplavu číselných dat např. až s osobními svědectvími českých expertů.

Kapitoly „Příklad“ a „Blooming Business“ lze ještě chápat skutečně jako příklad k předchozímu výkladu, ale následující nečíslované kapitoly „Cesta ke změně?“, „Stručně o Světovém summitu v Johannesburgu a Agendě 2030“ a „A jak tedy na tu změnu vzorců?“ nejen nejsou uvedeny v obsahu, ale hlavně představují samostatný tématický celek, který měl být číslován a měl figurovat v textu samostatně (viz též kapitola tohoto posudku „Celkové hodnocení“).

Kapitoly věnované ekoznačení (v České republice) a certifikaci (obecně) jsou velmi rozsáhlé (23 stran), informačně bohaté a pěkně zpracované, ale zatímco české ekoznačení je popsáno přesně, certifikace jako taková není pojmově zavedena stejně jako vzájemný vztah obou pojmů a text tak budí podezření, že jasno nemá ani autorka (lze stručně napravit u obhajoby).

V dalších kapitolách se probírají většinou otázky související se životním prostředím nebo se text i opakuje (uhlíková stopa); teoretická část končí zajímavým představením „certifikačního systému bez certifikace“, který je založený na místních aktivitách a na vzájemné důvěře.

Empirická část začíná obhajobou ne právě typické kombinace kvantitativní a kvalitativní metody. Není přitom dostatečně explicitně zdůrazněno to nejdůležitější (na co pozorný čtenář přijde sám): volba je důvodná, protože v rámci uplatnění důležitého principu změny vzorců spotřeby a výroby (Changing Consumption and Production Patterns, CCPP) Markéta usiluje prozkoumat obě strany paradigmatu, tedy spotřebitele, u nichž správně volí kvantitativní metodu a formu dotazníku, zatímco u odborníků – pěstitelů může jít do hloubky pomocí expertního rozhovoru. Obě metody jsou srozumitelně vysvětleny a relevantně použity s vědomím, že výzkum spotřebitelů je při četnosti vzorku spíše jen sondou (anketou), zatímco expertní polostrukturovaný rozhovor může poskytnout i při nízkém počtu respondentů relevantní data.

Popisy obou výzkumů a jejich interpretace jsou zpracovány pečlivě, s naplněním standardních parametrů a s bohatým využitím grafiky.

Interpretace výsledků a závěry nejsou vždy dostatečně pádně explicitně formulovány, ale jsou jistě přinejmenším uspokojivé (viz závěrečné hodnocení). Naopak *vnitřní* diskuse zdařile hájí použití metod a předchází možným námitkám (velikost vzorků a jejich nasycení) a opět naopak, ve *vnější* diskusi autorka sice spíše namátkou porovnává řečneme evropskou situaci s českou, ale poněkud postrádám srovnání zahraničních odborných studií a výzkumů (existují-li) s vlastní výzkumnou empirií.

2. Práce s literaturou

Škobisová pracuje s literaturou kvalifikovaně, cituje, parafrázuje, interpretuje poměrně hojně, většinou přesně a správně, tedy v souladu s citační normou. Výjimky potvrzují pravidlo: u citací často chybí paginace (Fritsche, Häfner na str. 29 a jinde, Malíková), někde rok vydání i paginace (Dlouhá na str. 29, správné číslo strany je 2), někdy je citace chybná (Zandlová na str. 62 není uvedena v seznamu literatury a lze jen hádat, že zdrojem je Metodika Novotné a kol.; obdobně Chráška, který je na rozdíl od Zandlové alespoň uveden mezi autory; str. 65) nebo není vždy jednotná (u paginace někdy zbytečně psáno „s.“, někdy ne). Za pozornost stojí účelné vytěžení méně obvyklých zdrojů, jako jsou přednášky a ústní konzultace, které také náležitě zdrojuje a cituje, ale i dokumentární film, který už v seznamu zdrojů chybí.

Standardní citační norma seznamu literatury účelně na oboru sociální a kulturní ekologie upravená je jinak až na občasný překlep (ISBN) jednotně dodržována.

Rovněž citace svých respondentů píše Markéta vcelku přehledně a jednotně přímo do vlastního textu, s jasným odlišením.

Seznam literatury obsahuje účelně vybranou směs. Dokonce šest metodologických publikací (vedle osvědčené trojice Hendl, Novotná, Švaříček nově Gavora, Reichel, Skutil, což je dáno kombinací metod), dále dobře volené publikace i přednášky týkající se především udržitelného rozvoje (Moldan, Rynda), dále tituly biologické (Primack, Pyšek) i ekonomické (Hořejší, Stiglitz, Šauer, Vejchodská) i pedagogické a psychologické (Dlouhá, Maslow) a z environmentální sociologie (Bell). Následuje úctyhodné defilé elektronických zdrojů týkajících se již samotných květin a obchodu s nimi, takže i počet cizojazyčných zdrojů je přesvědčivý.

Práci osvěžují, ale i obsahově doplňují vtipná, poetická i odborná motta; např. definice globálního problému se k rozboru lokální produkce skutečně dokonale hodí (trochu chybné je jen slovo „pouze“: k řešení globálních problémů potřebujeme i Good Global Governance).

3. Formální stránka

Práce má rozsah 119 normostran, čímž se drží těsně pod horní doporučenou hranici. Velikost je dána jednak kombinací metod, jednak rozsahem věnovaným ekoznačení; někdy se text obsahově zbytečně opakuje (externality, uhlíková stopa), ale přes občasné čapkovské hýření několikanásobnými větnými členy nejde o text zbytečně mnohomluvný.

Nechybí český ani anglický abstrakt a klíčová slova, polostrukturované rozhovory – seznam, témata (struktura rozhovoru), ukázka rozhovoru (přičemž přepisy rozhovorů jsou uloženy elektronicky, budou k dispozici pro obhajobu), pečlivě vypracovaný dotazník – a projekt datovaný 6. prosince 2019...

Práce je někde zpracována mimořádně pečlivě (grafika kvantitativního výzkumu), jinde se objeví nejednotnost (část textu je zarovnaná vlevo, větší část na oba okraje). K typografickým chybám je možné zařadit i zcela nahodilé používání spojovníku a pomlčky: „Externality - Externalita – tak, jak ji vysvětluje Šauer - je přímý vztah...“ (str. 13).

Text se díky slohu, jenž sleduje vždy hlavní myšlenku, příjemně čte, pokud čtenář přijme občasnou, leč nikoli přehnanou básnivost ve vědě méně obvyklou.

Práce bohužel není prosta mluvnických ani stylistických chyb a překlepů, jež by bylo možné odstranit ještě jedním pečlivým pročtením. Příklady:

mluvnické chyby:

„vyplívá“ (str. 6, 109, 112);

velmi časté chyby a nejednotnost v psaní velkých písmen (na africké farmě [str. 82, 97] × na Africké farmě [str. 132]; v Holandském Aalsmeeru [str. 14]; Environmentální Ekonomie II. [str. 14, 118]); „Mexického“ [str. 40])

skloňování vlastních jmen: subst. i přívlastek neshodný – např. „v Riu de Janeiru“ (str. 25 a jinde)

psaní zkratk: PhD. (str. 14)

překlepy: „Race to the bottom and plotution heaven“ (str. 15)

„fairtradepríplatky“ (str. 38)

politolog Lynton Keith Caldwell se píše s „w“ (str. 33; ale pochvala za jeho citaci)

„indexikace“ (str. 64)

„porcesu“ (str. 110)

stylistické chyby:

„Ve své praktické části práce“ (str. 12) namísto „V praktické části své práce“

„je pro místní takřka nemožné konkurovat těmto korporátům.“ namísto „je pro místní takřka nemožné těmto korporátům konkurovat.“ (str. 15)

výraz „pugét“ je spíše lehce expresivním pojmem z obecné češtiny, ale možná je i běžnou součástí profesní mluvy; používá se v ní i výraz „kytice“, který by lépe odpovídal vědeckému textu?

Na hranici stylistické nedbalosti a odborné chyby je i běžné používání adjektiva „ekologický“ ve smyslu hodnotícím („Lokální ekologická produkce květin“, str. 12) nebo ve smyslu „týkající se životního prostředí“, jindy správně ve vztahu k vědě.

4. Celkové hodnocení

Práce má jasně definovaný předmět a výzkumný problém. Snaží se zjistit, jak jsou spotřebitelé informovaní o dopadu pěstování květin a obchodu s nimi a zda by větší informovanost vedla k výběru zboží s menším komplexním dopadem na přírodu a životní prostředí.

Markéta Škobisová si proto dokázala při přípravě projektu prosadit a v práci celkem dostatečně zdůvodnit (viz výše) méně obvyklou kombinaci metod. Rozhodující je, že velmi

vnímavě naslouchala při konzultacích a studovala doma, takže použité metody umožňují nacházet odpovědi na vytyčené otázky, a ne jen to. Markéta prokázala nadání pro vedení rozhovoru, ví, co sleduje, a dokáže to uskutečnit nenávodně (viz přílohy). Postupuje od obecného k došetření konkrétní, v rozhovoru je interaktivní (dovede i naslouchat a témata modifikovat). Tam, kde jsem na rozdíl od rozhovorů nedokázal dobře poradit, tedy v dotazníkovém šetření, si dostudovala metody sama, podle mého názoru úspěšně (podstatný bude i názor oponentky), ale rozhodně pečlivě (pilotní výzkum), jehož jsem byl vlastně i součástí). Jinde využila vedle běžných (rámcová analýza) i méně obvyklých metod (technika vyložení karet). Pěkně pak vysvětluje, jak jí kvalitativní výzkum pomohl zkonstruovat dotazníkové šetření (str. 108). Velmi správně využívá jako jeden ze zdrojů dokumentární filmy. Ač někdy možná chybí kritická konfrontace s jinými zdroji, např. zjištění o zneužívání značky Fairtrade jsou jistě cenná a zdají se důvěryhodná.

Na to, že udržitelný rozvoj je skutečně konceptualizací pohledu na květiny a obchod s nimi, je jeho výklad poněkud nesoustavný. Naprosto respektuji, že po stovkách absolventských prací autorka vypouští *historii* pojmu, přestože konference O životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro je vícekrát zmiňována, ale nepokládám za šťastné řešení zmínit definici bez dalšího komentáře v úvodu a další důležité texty k udržitelnému rozvoji uvádět „volně plovoucí“ na poněkud náhodném místě. Osobně – odborně jsem však naopak potěšen, že Markéta pracuje s konferencí v Johannesburgu 2002 a s jejími dokumenty a pozitivně chápe a vykládá význam kontroverzního hesla „Lidé, Země, prosperita“ i zaměření konference jako pokus o zatažení trhu a podnikatelské sféry do udržitelné „tržní hry“, o CCPP nemluvě. Platí to obecně a pro trh s květinami zvláště, protože důraz na vliv řadového spotřebitele a změnu vzorců spotřeby a výroby je skutečně klíčový, stejně jako je pro pěstivelské země důležitá důstojná kvalita života a tzv. WEHAB a jeho pět témat a dokumentů (ač není vždy patrné, do jaké míry s jejich texty Markéta pracuje; v textu diplomové práce to příliš patrné není).

Oceněníhodné úsilí o shromáždění průkazných dat z velkého množství zdrojů někdy kontrastuje s podstatnými chybami. Tak např. uhlíková stopa není „pojem, který definuje, jak jednotliví lidé, činnosti nebo podniky ovlivňují kvalitu zemské atmosféry“, ale „jen“ součet tzv. skleníkových plynů, tedy s vlivem na klima, vyjádřených v přepočtu na CO₂ jako ekvivalent oxidu uhlíku (CO_{2ekv}) a nevyjadřuje „ekologickou odpovědnost jednotlivce nebo skupiny pomocí konkrétních čísel“, ale jen její část vztahenou ke klimatické změně (str. 20). Nepřesnosti zarážejí, protože v užší souvislosti a jiné kapitole je uhlíková stopa popsána zcela náležitě (str. 53). Příčinou je zřejmě (nezaviněný) extenzivní přístup k psaní textu, který vede i k jeho roztržitosti nebo zbytečnému opakování téhož jinými slovy na jiných místech (externality na str. 13–14 a znovu na str. 54–55, kde jsou obsahově nové jen tři řádky týkající se květin).

Spotřebu obalové fólie asi nejde udávat v délkové, ale plošné míře (str. 20).

Biodiverzita je v práci definována jako „biologická rozmanitost - neboli život na Zemi ve všech jeho formách“ (str. 22), což silně zužuje výklad pouze na mezidruhovou rozmanitost (oproti vyjádření např. „na všech úrovních biotické komplexity“); na druhou stranu je chvályhodná důkladnost, s níž se autorka zabývá např. i hlukovým a světelným znečištěním a jejich dopadům.

Ne vždy mi připadal výsledek obou typů šetření dostatečně vzájemně konfrontovaný, jak se pokusím ukázat na příkladu.

„A zjistila jsem, že po nich vlastně nikdo netouží, protože nikdo ani netuší, že by po nich toužit měl,“ praví respondentka Míša na str. 107 na adresu Fairtrade květin. Výsledky dotazníkového výzkumu však zdaleka nejsou tak pesimistické, protože uvádějí relativně

vysokou podporu – ovšem místní produkce (str. 77). Snad by interpretace obou zkoumaných okruhů měla být symetričtější, možná měly být „symetričtější“ samotné otázky, možná došlo k vývoji v čase (letitá zkušenost expertky oproti recentnímu dotazníku).

Zdá se, že kapitoly Interpretace výsledků a Závěr velmi dobře zodpověděly první výzkumnou otázku: „Jaká je informovanost české veřejnosti a spotřebitelů o trhu řezaných květin a jeho dopadech na životní prostředí a sociální podmínky pěstitelů?“ Autorce se skutečně podařilo popsat povědomí spotřebitelské veřejnosti o květinách a obchodu s nimi. Druhá otázka „Ovlivnila by větší informovanost veřejnosti její spotřebitelské chování? Pokud ano, jak?“ se podle očekávání ukázala náročnější, ale i tam je výsledek uspokojivý. Znalost trhu a osvědčenost je dosud spíše na straně výrobců, tedy pěstitelů a obchodníků (Markéta neuvádí důležitý fakt, že certifikací získávají na trhu komparativní výhodu), ale lepší informovanost spotřebitelů by jistě uvědomělému nákupu prospěla, především tam, kde by na základě důvěry došlo ke vzniku neformální komunity místních nebo regionálních výrobců a spotřebitelů. Jednou z pro mne čtených vítaných novinek bylo, že takové komunity už existují. Naopak ekoznačku specializovanou na květiny považuji za příliš specializovanou, ale v rámci tří typů českého ecolabellingu by jistě vzniknout mohla: zákazník prostě bývá ovlivněn visačkou jako takovou i tehdy, je-li méně informován.

„Člověk má být zdvořilý, květina má vonět,“ praví Indové klávesnicí Markétinou; o posudku platí „Analýza má naučit, hodnocení povzbudit,“ soudím já o povaze posudků. Přes všechny uvedené nedostatky především vzhledem k informační a výpovědní hodnotě „terénních přehledů“ (značení a aktivity, jež k němu vedou) i vlastního výzkumu s potěšením **doporučuji práci k obhajobě** a navrhuji hodnocení **velmi dobře** s bodovým rozsahem **11 až 14 bodů** v závislosti na výkonu u obhajoby.

Otázky k obhajobě:

Jak byste si *na základě svých výzkumů* představovala cílenou informační kampaň vedoucí k uvědomělejšímu spotřebitelskému chování při nákupu květin?

Vymezte pojmy „ekoznačení“ a certifikace (obecně a jako nástroj státu).

Praha 2. června 2024

PhDr. Ivan Rynda